ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
М.ӘУЕЗОВ атындағы ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН УНИВЕРСИТЕТІ
«БАСҚАРУ ЖӘНЕ БИЗНЕС» ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ

«ЭКОНОМИКА» КАФЕДРАСЫ

Тақырыбы: **Қазақстанның халықаралық қатынастары. Қазақстанның экономикалық және әлеуметтік дамуына ықпалы**

Экономика ғылымдарының кандидаты, профессор Айдарова А.Б.

МАЗМҰНЫ

1. Халықаралық қатынастар: ұғымы және негізгі теориялар
2. Халықаралық қатынастардың субъектілері
3. Халықаралық қатынастардың жіктемесі және түрлері
4. Халықаралық қатынастардың нысандары(формалары), деңгейлері және қағидалары
5. Халықаралық экономикалық интеграцияның мәні, даму себептері мен формалары, мақсаттары мен кезеңдері. Кедендік Одақ
6. Еуропалық Одақ, оның құрылу кезеңдері мен мақсат-міндеттері
7. ЕуразЭҚ және Бірыңғай экономикалық кеңістік
8. ДСҰ құрылу тарихы, міндеті мен мақсаты, ҚР рөлі
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Халықаралық қатынастар: ұғымы және негізгі теориялар

- Қазіргі концепцияда **«Халықаралық қатынастар»** қоғамдық қатынастардың ерекше түрін білдіреді және бүгінгі күні олар жаһандық, аймақтық ауқымдағы немесе екіжақты қарым-қатынастар деңгейіндегі мемлекетаралық және мемлекеттік емес өзара әрекеттестік жүйесі ретінде қарастырылады. Мұндай өзара іс-қимылдардың мақсаты және сәйкесінше халықаралық қатынастардың мақсаты өзара әрекеттесу субъектілерінің (халықаралық қатынастар субъектілерінің) жұмыс істеуі мен дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасау болып табылады.

Қазіргі уақытта халықаралық қатынастарды зерттеуде келесі теориялық тәсілдерді бөліп көрсету әдеттегідей: реализм (неореализм), либерализм (неолиберализм), неомарксизм және постмодернизм.

- Реализмнің теориялық мектебі ***Фукидид, Макиавелли, Гоббс*** және т.б. сияқты авторлардың еңбектерінен бастау алады.
- **Реализм** халықаралық қатынастардың ең дәл және «шынайы» сипаттамасын талап ететін, яғни болашақта ненің пайда болуы қолайлы немесе мүмкін екенін зерттеуді талап ететін халықаралық зерттеулердегі ең көне теориялық көзқарастардың бірі болып табылады.
- Реализм 20 ғасырдың бірінші жартысында пайда болды. Ол осы парадигмада жұмыс істейтін авторлардың идеялары бойынша өзгеріссіз қалатын адамның өзімшіл табиғатынан туындайды. Реалистер мемлекеттерді талдаудың «бірліктері» ретінде қарастырады және халықаралық қатынастарды өткір қарама-қайшылықтың «өрісі» ретінде әрекет ететін әлемдік аренадағы мемлекеттердің ретсіз өзара әрекеті ретінде қарастырады.
- Гоббстың сөзімен айтқанда – «барлығының барлығына қарсы соғысы». Демек, бұл қатынастарды реалисттер анархиялық деп сипаттайды

Реализмнің көптеген салалары бар, бірақ іргелі қағидалары статизм (мемлекеттік), өмір сүру, тәуелсіздік және өзін-өзі жетілдіру болып қала береді.

Статизм: - халықаралық аренадағы негізгі ойыншылар – ұлттық мемлекеттер. Бұл теория - мемлекет-центристік деп аталады. Теория халықаралық қатынастардың либералдық теорияларынан ерекшеленеді, мұнда жетекші рөл мемлекеттік емес ойыншыларға, ұлттан жоғары саяси құрылымдарға және халықаралық ұйымдарға жүктеледі.

Өмір сүру: Реалистер халықаралық саяси жүйені анархия басқарады, яғни орталық билік жоқ деп есептейді. Сондықтан халықаралық саясат – бұл ұлттық мүдделердің басымдылығына негізделген мемлекеттер арасындағы билік үшін күрес.

Тәуелсіздік және өзін-өзі жетілдіру: Реалистер өмір сүру үшін күрес кезінде бар мемлекеттердің ешқайсысына сенуге болмайды деп санайды. Сондықтан, біріншіден, дербес саясат жүргізу үшін, екіншіден, ұлттық мүддені ойдағыдай қорғау үшін өзін-өзі жетілдіру қажет.

Неореализм

- 1970 жылдардың аяғында **неореализм қалыптаса бастады**. Бұл тәсілдің классигі американдық зерттеуші ***К. Уолтц*** болып табылады. Неореализм классикалық реализмнің көптеген ережелерін, ең алдымен мемлекетті халықаралық қатынастарды құрудың негізгі элементі ретінде қарастыруды сақтап қалды. Мемлекеттерді неореалистер өз бетінше ғана емес, сонымен бірге олар құрайтын құрылымдарды, оның ішінде одақтар мен үкіметаралық ұйымдарды ескере отырып қарастыра бастады. Жалпы неореалистер де халықаралық қатынастардың анархиялық сипатын мойындайды. Дегенмен, мұнда айтарлықтай өзгерістер бар

Либерализм

- **Либерализмнің** теориялық мектебі халықаралық қатынастар теориясындағы ең көне мектептердің бірі бола отырып, өзінің негізгі ұстанымында реализмге қарсы тұрады. Зерттеушілер ***Локк, Кант, Руссо, Смит*** еңбектеріне сүйенеді. XX ғасырдың басында либерализмде үш ағымды байқауға болады. Біріншісі, халықаралық қатынастарды құқықтық реттеу мүмкіндігіне үміт артумен байланысты. Біріншісі, халықаралық қатынастарды құқықтық реттеу мүмкіндігіне артылған үмітпен байланысты. Либерализмнің екінші ағымы үлкен дәрежеде халықаралық ұйымдар арқылы халықаралық қатынастардағы анархияны ретке келтіруге бағытталды. Соңында үшінші ағым өкілдері қарусыздануға тоқталды.

Неолиберализм

- Неолиберализмнің көптеген формалары мен бағыттары бар. Олардың ішінде **Коэн мен Найдың** *трансұлттық қатынастар концепциясын* атап өтуге болады. Ол мемлекеттік емес субъектілердің рөлін, олардың арасындағы өзара іс-қимылды, сондықтан мемлекетті халықаралық өзара әрекеттестіктің жалғыз қатысушысы ретінде талдаудан бас тартуды атап көрсетеді.
- Неолиберализмдегі тағы бір маңызды бағыт ***Краснер, Ругги, Коэннің*** *халықаралық режимдер теориясымен* ұсынылған. *Халықаралық режимдер* – бұл әр саладағы ережелер, нормалар, қағидалар және шешімдер қабылдау процедураларының жиынтығы. Олар әртүрлі субъектілердің мүдделерін, мақсаттарын және құндылықтарын үйлестіру нәтижесінде пайда болады.
- Тағы бір бағыт - **Дойл мен Руссеттің** *демократиялық бейбітшілік* теориясы. Зерттеушілер қазіргі либералдық-демократиялық мемлекеттердің жалпы саяси қағидаларға байланысты өз мақсаттарына жету үшін бір-бірімен соғысуға бейім еместігіне және қайшылықтарды шешудің бейбіт әдістерін таңдауына назар аударады.

Неомарксизм

- **Неомарксизм** шеңберінде ғылыми айналымға ***«үшінші әлем елдері» және «екінші әлем елдері»*** ұғымдары енгізілді. Неомарксизмді жақтаушылар әлемді әртүрлі экономикалардың, мемлекеттердің, қоғамдардың, идеологиялар мен мәдениеттердің жаһандық жүйесі ретінде көрсетеді.
- **Неомарксистер** *«әлемдік экономика»* және *«әлем-жүйе»* ұғымдарын енгізеді. **«Әлемдік экономика»** түсінігі халықаралық субъектілер арасындағы өзара іс-қимылдың кең ауқымды жүйесін көрсетеді, онда жетекші рөлді экономикалық жағынан ең күштісі атқарады. Дүниежүзілік экономиканың негізгі белгілеріне өндірістің дүниежүзілік ұйымдастырылуы, өндірістік кешендерді үйлестірудің күшеюі, капиталдың интернационалдануы, мемлекеттің қаржы саласына араласу мүмкіндіктерінің қысқаруы жатады.

Постмодерндік көзқарас

Постмодерндік көзқарас халықаралық қатынастар теориясында 1980 жылдары пайда болды: бір жағынан, классикалық теорияларға реакция ретінде, екінші жағынан, басқа теориялық балама іздеуде неомарксизмнің әсерінен пайда болды. Философ ***Лиотар*** «постмодернизм» терминін ғылыми айналымға енгізіп, оны рационалистік көзқарастарға негізделген концепцияларға скептицизм ретінде анықтап, шындықтың шынайы түсіндірмесі деп санайды. Постмодернистер мемлекеттік мүдделерді объективті түрде анықтау мүмкін еместігін алға тартып, реалисттерді сынайды.

Бұдан басқа халақаралық қатынастар теориялық тәсілдеріне келесілерді қосуға болады:

- **Конструктивизм**. Конструктивизмнің халықаралық қатынастар теориясы ретінде көтерілуі Берлин қабырғасы және Шығыс Еуропадағы коммунизм құлағаннан кейін басталды.
- Конструктивизм неореалисттердің және неолибералдардың идеяларына күмән тудыратын теория ретінде түсініледі. Конструктивизмнің негізгі қағидасы - халықаралық саясат талассыз идеялар, ұжымдық құндылықтар, мәдениет және әлеуметтік сәйкестік арқылы қалыптасады деген сенім.
- **Ағылшын халықаралық қатынастар мектебі** – либералдық реализм, рационализм немесе британдық институционализм деп те аталады – анархияға қарамастан (әлемдік көшбасшы мен әлемдік үкіметтің болмауы) халықаралық деңгейде «мемлекеттер қоғамы» бар деген идеяны қолдайды. Атауға қарамастан, бұл мектептің өкілдерінің көпшілігі британдықтар да, ағылшындар да емес екендігі қызық.
- **Функционализм** еуропалық интеграция фонында дамыды. Идеясы жағынан реализмге ең жақын, бірақ одан айырмашылығы – мемлекеттің жеке мүддесі емес, бір топ елдердің ортақ мүддесі бірінші орынға қойылады. Мемлекеттер арасындағы интеграция процесі басталғаннан кейін оны тоқтату өте қиын.
- **Сыни теория** – 1970-1980 жылдардың тоғысында қалыптасып, ықпалды болған және ең алдымен Р.Кокс және Э.Линклейтер сияқты зерттеушілердің есімдерімен байланысты халықаралық қатынастар теориясы шеңберіндегі зерттеу тәсілі.

Халықаралық қатынастардың субъектілері

- мемлекеттер;
- халықаралық үкіметтік және үкіметтік емес (үкіметтік емес) ұйымдар;
- трансұлттық корпорациялар;
- діни бірлестіктер;
- қоғамдық-саяси қозғалыстар.

Халықаралық қатынастардың дамуы мен күрделенуімен бір мезгілде бұл қатынастардың субъектілерінің құрамы кеңейді. Егер 15 – 17 ғасырларда шын мәнінде мемлекеттер халықаралық қатынастың жалғыз субъектілері болса, 19 ғасырда алғашқы **үкіметаралық** және **үкіметтік емес ұйымдар** пайда болды.

- **Үкіметаралық ұйымдарды** мемлекеттер ортақ мақсаттарды жүзеге асыру үшін халықаралық шарттар негізінде құрып, жарғылық құжаттарға сәйкес әрекет етеді. Үкіметаралық ұйымдар институттандыруды және өз мақсаттарын жүзеге асыру механизмдерін құруды көздейді. Үкіметаралық ұйымдарға ерікті түрде кіретін мемлекеттер жатады. Үкіметаралық ұйымдар қазіргі әлемдік саясаттың ең маңызды факторы болып табылады. Мұндай ұйымдардың мақсаттары халықаралық мәселелердің кең ауқымын, соның ішінде саяси, экономикалық, әскери, әлеуметтік және басқа мәселелерді басшылыққа алады

Жалпы, американдық зерттеушілер **Р.Коэн мен С.Гофманның** пікірінше, қазіргі заманғы үкіметаралық ұйымдар орындайтын немесе орындай алатын 5 негізгі функцияны атап өтуге болады:

- үкіметаралық ұйымдар арқылы мемлекет халықаралық үдерістерге саяси ықпал етуді жүзеге асырады;
- үкіметаралық ұйымдар келіссөздер арқылы әртүрлі мемлекеттердің мүдделерін үйлестіру орны ретінде қызмет етеді;
- үкіметаралық ұйымдарды мемлекеттер өз ниеттері мен мақсаттары туралы басқаларды хабардар ету үшін пайдаланады;
- үкіметаралық ұйымдар қабылдаған құжаттар олардың мүшелері болып табылатын мемлекеттердің өз саясатын әзірлеуі үшін кейбір нұсқаулықтар ретінде қызмет етеді.
- кейбір халықаралық ұйымдар басқаларды әлсірету немесе олармен өзара әрекеттесу үшін пайдаланылады;

Келесі ең ықпалды үкіметаралық ұйымдарды бөліп көрсетуге болады:

- **Біріккен Ұлттар Ұйымы.** БҰҰ-ның мақсаттары, оның жарғысына сәйкес: халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау; халықтардың өз тағдырын шешу қағидасын құрметтеу негізінде ұлттар арасындағы достық қарым-қатынастарды дамыту; экономикалық, әлеуметтік, мәдени-гуманитарлық сипаттағы халықаралық проблемаларды шешуде, адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын құрметтеуге жәрдемдесу; осы ортақ мақсаттарға жету жолындағы ұлттардың іс-әрекеттерін үйлестіретін орталық болу. БҰҰ шеңберінде бірқатар ұйымдар дамыды:
- *Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы;*
- *Халықаралық еңбек қауымдастығы;*
- *Халықаралық валюта қоры ;*
- *ЮНЕСКО (Мәдениет және ғылым ұйымы);*
- *(Атом энергиясы жөніндегі халықаралық ұйым);*
- *ЮНКТАД (БҰҰ сауда және даму конференциясы);*
- *Халықаралық сот.*

- **НАТО** (Солтүстік Атлантикалық Шарт Ұйымы). Әлемдегі ең қуатты және агрессивті әскери-саяси одақ. 1949 жылы құрылған, Солтүстік Атлантикадағы мемлекеттерді «коммунистік агрессиядан» қорғау және «жаппай кек алу» мақсатында жарияланған блок Оңтүстік және Шығыс Еуропа елдерін, тіпті Түркияны да қамтыды.

- **ЕО** (Еуропалық Одағы). Бастапқыда ол бірқатар еуропалық елдердің экономикалық ынтымақтастығы мақсатында пайда болды, бірақ кейінірек бұл ұйымның мақсаттары кеңейе бастады және басқалармен қатар сыртқы саяси әрекеттерді үйлестіруді қамтиды.

- **Батыс Еуропалық Одақ**. Еуропада 1955 жылы құрылған, оны құру мақсаты жеті елдің әскери, саяси және экономикалық салалардағы ынтымақтастығы, сондай-ақ ГФР соғыстан кейінгі қару-жарақты шектеу стандарттарының орындалуын бақылау болды. Шын мәнінде, БЕО кәдімгі қаруларға қатысты барлық шектеулер мен тыйымдардың алынып тасталуына ықпал етті.

- **Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы**. 1948 жылы құрылған оның мақсаты – социалистік мемлекеттердің күші мен ықпалының сол кездегі айқын өсуіне, сондай-ақ Африкадағы, Азиядағы және ұлт-азаттық қозғалысының дамуы жағдайында индустриалды дамыған капиталистік елдердің күш-жігерін біріктіру. Латын америка.

- **ОПЕК** (Мұнай экспорттаушы елдер ұйымы). Олардың үлесіне әлемдік мұнай өндірудің 40%-дан астамы және оның экспортының 60%-ға жуығы келеді. ОПЕК әлемдік нарықтағы мұнайдың ағымдағы бағасын белгілейді.

- **Азия-Тынық мұхиты экономикалық ынтымақтастығы (АТЭС)**. 1989 жылы құрылған ол кең ауқымды мәселелермен айналысады: сауда, ғылым, өнеркәсіптік технология, телекоммуникация, көлік, энергетика, теңіз ресурстарын сақтау, еңбек ресурстарын тиімді пайдалану.

- **АСЕАН** (Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің қауымдастығы). Ол 1961 жылы Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің дамуына өзара ықпал ету және сыртқы араласудан қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында құрылған.

- **Африка бірлігі ұйымы**. 1963 жылы құрылған бұл құрлық мемлекеттерінің бірлігін нығайту, саяси және экономикалық ынтымақтастықты дамыту, егемендік пен аумақтық тұтастықты қорғау мақсаты.

  Сондай- ақ Үкіметаралық ұйымдарға Араб мемлекеттері лигасы, Еуропа Кеңесі және Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы кіреді.

Үкіметтік емес субъектілерге келетін болсақ , олардың арасында әдетте мыналар бөлінеді:

- халықаралық үкіметтік емес ұйымдар;
- трансұлттық корпорациялар;
- Мемлекетішілік аймақтар.

- Қазіргі әлемде **үкіметтік емес ұйымдар** өте белсенді және ықпалды. Олардың қатарында үкіметаралық келісімдер негізінде құрылмаған және бір мемлекеттің шеңберінде ғана жұмыс істемейтін ұйымдар жатады. Бұл кәсіби ұйымдар болуы мүмкін (Халықаралық журналистер ұйымы); спорт (Халықаралық Олимпиада комитеті); діни (Бүкіләлемдік шіркеулер кеңесі); экологиялық (Гринпис); гуманитарлық (Халықаралық Қызыл Крест).

Халықаралық қатынастардың жалпы қабылданған **жіктемесін** югослав ғалымы Р.Вукадинович ұсынған, оның төрт түрін бөліп көрсетеді

- - Әскери-экономикалық қуаты шамамен бірдей мемлекеттердің «күш тепе-теңдігіне» негізделген классикалық тип. Халықаралық қатынастардың бұл түрі тұрақсыз, өйткені әлемде болып жатқан өзгерістерді ескере отырып, соғыс тепе-теңдікті бұзудың немесе күштердің жаңа балансын орнатудың негізгі құралы болып табылады.
- - Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін екі антагонистік әлемдік әлеуметтік-саяси жүйенің: капиталистік және социалистік қарсыласуының нәтижесінде өмірге әкелген қырғи-қабақ соғыс. Басқа мемлекеттер арасындағы қарым-қатынастардың динамикасы ең алдымен екі держава: КСРО-АҚШ арасындағы қарым-қатынастармен анықталды. Бұл жағдайда бейтарап, орта және шағын елдердің халықаралық қатынастарының рөлі төмендеді.

- – «қырғи-қабақ соғысты» алмастырған «бейбіт қатар өмір сүру». Бұл түрі әскери салада тепе-теңдік орнатумен, ядросыз әлем және бүкіл әлемде қауіпсіздік үшін күрестің күшеюімен, жаһандық мәселелерді шешудегі халықаралық ұйымдардың рөлінің артуы, деңгейдің біртіндеп төмендеуімен сипатталады. қару-жарақ, алдымен ядролық зымырандар, содан кейін кәдімгі.
- - халықаралық қатынастардағы шешімдер мен әрекеттерді таңдау еркіндігіне қосылмау және сақтау, оларда орнатылған саяси режимдерге қарамастан барлық мемлекеттермен қалыпты экономикалық ынтымақтастыққа ұмтылу.
- Негізінде, халықаралық қатынастардың алғашқы үш түрі тарихта қалды, ал төртінші түрі *бүкіл адамзаттың мүдделеріне жақсырақ жауап беретіндіктен, барған сайын өсіп келе жатқан рөл атқарады*

Халықаралық қатынастардың түрлері

- Халықаралық қатынастар объективті сипатқа ие. Осыған сәйкес халықаралық қатынастардың келесі түрлері бөлінеді, олардың әрқайсысының өзіндік құрылымы, қызметі және өзіндік даму процесі бар.
- **Саяси** басым рөл атқарады, өйткені олар қарым-қатынастың барлық басқа түрлерін сындырады, синтездейді, анықтайды. Саяси қатынастар саяси жүйе элементтерінің, ең алдымен мемлекеттің нақты саяси қызметінде өз көрінісін табады. Олар қауіпсіздікке кепілдік береді және барлық басқа қатынастардың дамуына жағдай жасайды, өйткені олар топтық мүдделерді олардың үстемдік жағдайын анықтайтын шоғырланған түрде білдіреді.
- **Экономикалық және ғылыми-техникалық.** Қазіргі жағдайда халықаралық қатынастардың бұл екі түрі іс жүзінде ажырағысыз және оның үстіне саяси қатынастардан оқшау өмір сүре алмайды. Сыртқы саясат, әдетте, әлемдік нарықтың қалыптасуына, халықаралық еңбек бөлінісіне әсер ететін экономикалық қатынастарды қорғауға бағытталған. Экономикалық қатынастардың жағдайы көп жағдайда мемлекеттердің өндіргіш және өндіргіш күштерінің даму деңгейімен, экономиканың әртүрлі үлгілерімен, табиғи ресурстардың және басқа салалардың болуымен анықталады.
- **Идеологиялық қатынастар** саяси қатынастардың салыстырмалы түрде дербес бөлігі болып табылады. Идеологтардың қоғамдағы рөлінің өзгеруіне байланысты идеологиялық қатынастардың рөлі мен маңызы өзгеріп отырады. Бірақ идеология рөлінің, демек, идеологиялық қатынастардың артуына жалпы тенденция тән.

- **Халықаралық құқықтық қатынастар** халықаралық қатынасқа қатысушылар арасындағы қатынастарды осы қатысушылар келісілген құқықтық нормалар мен ережелер арқылы реттеуді білдіреді. Халықаралық құқықтық механизм қатысушыларға өз мүдделерін қорғауға, қарым-қатынасты дамытуға, жанжалдарды болдырмауға, дауларды шешуге, барлық халықтардың мүдделері үшін бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтауға мүмкіндік береді. Халықаралық құқықтық қатынастар әмбебап сипатқа ие және жалпы танылған принциптер жүйесіне негізделеді. Халықаралық қатынастардың барлық түрлерін реттейтін жалпыға бірдей танылған ережелерден басқа, олардың нақты салаларын (дипломатиялық құқық, теңіз сауда құқығы, халықаралық арбитраж, сот және т.б.) реттейтін нақты нормалар да бар.
- **Әскери-стратегиялық қатынастар**, соның ішінде әскери билікті тікелей немесе жанама құрумен, құрумен және қайта бөлумен байланысты нақты әлеуметтік және халықаралық қатынастардың кең ауқымы.
- **Ядролық қарудың дамуы** мемлекеттер арасындағы әскери-саяси қатынастардың сипатын, көлемін және қарқындылығын түбегейлі өзгертті: одақтастық, конфронтациондық, кооперациялық-конфронтациондық.
- **Қоғамдық өмірді интернационалдандыру**, мәдениеттердің, білім беру жүйелерінің өзара енуі мен баюы және бұқаралық ақпарат құралдарының қарқынды дамуы процестеріне негізделген **мәдени қатынастар .** Олардың дамуында көп жағдайда үкіметтік емес ұйымдар маңызды рөл атқарады

Халықаралық қатынастардың нысандары (формалары), деңгейлері және қағидалары

- Халықаралық қатынастардың формалары саяси-құқықтық, дипломатиялық, хаттамалық, ұйымдық, сауда-экономикалық, қаржылық, кооперативтік, ақпараттық, әскери-стратегиялық (одақтар, блоктар, бірлестіктер) болып бөлінеді.

Халықаралық қатынастардың әлеуметтік формалары ерекше рөль атқарады:

халықаралық байланыстар, олардың әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін субъектілердің ең қарапайым халықаралық қатынастарынан бастап, ғылыми конференциялар, симпозиумдар, театр гастрольдері, жекелеген актерлар, жазушылардың, музыканттардың, әншілердің спектакльдері және т.б.;	халықаралық әрекеттер – бір субъектінің басқа халықаралық субъектінің көзқарасын, еркін, мінез-құлқын өзгерту немесе қолдау мақсатындағы әрекеттерінің жиынтығы, яғни шетел елшіліктері мен өкілдіктеріндегі митингілер мен демонстрациялар, басқасына қарсы қаралар мен петициялар туралы айтып отырмыз. мемлекет және т.б.;	халықаралық өзара әрекеттесу екі халықаралық субъектілердің бірінің әрекеті екіншісінің реакциясын тудыратын қоғамдық қатынастар;	халықаралық тәуелділік – халықаралық қатынастар субъектілері арасындағы байланыс нысаны, ол тұтастың бір бөлігі ретіндегі объективті тәуелділік немесе бір халықаралық субъектінің басқасына белгілі бір мәжбүрлеу құралдары мен әдістерін қолдана отырып, саналы әрекетінің нәтижесінде пайда болуы мүмкін. және қысым.

Халықаралық қатынастардың деңгейлері

Тік шкала деңгейлері

- ***Жаһандық халықаралық қатынастар*** – мемлекеттердің, ірі державалардың жүйелерінің арасындағы қатынастар және жалпы әлемдік саяси процесті көрсетеді.
- ***Аймақтық (субрегионалдық) қатынастар*** – бұл қоғам өмірінің барлық салаларындағы белгілі бір саяси аймақтың мемлекеттері арасындағы неғұрлым нақты көріністерге ие және көп жақты қатынастар.

Көлденең топ деңгейлері

- ***Топтық (коалициялық, коалицияаралық) қатынастар***. Олар мемлекеттер топтары, халықаралық ұйымдар және т.б. арасындағы қарым-қатынастар арқылы жүзеге асырылады.
- ***Екіжақты қатынастар.*** Бұл мемлекеттер мен ұйымдар арасындағы халықаралық қатынастардың ең кең тараған түрі.

Халықаралық қатынастың негізгі қағидалары:

Мемлекеттердің егеменді теңдігі қағидасы: әрбір мемлекет халықаралық қатынастардың басқа қатысушыларының егемендігін, яғни олардың өз аумағында басқа мемлекеттердің араласуынсыз мемлекеттік билікті жүзеге асыру құқығын құрметтеуге, сондай-ақ өздерінің сыртқы мүдделерін дербес жүзеге асыруға міндетті саясат;

Үш элементтен тұратын мемлекеттік шекаралардың мызғымастығы қағидасы: қолданыстағы шекараларды тану, қазір және болашақта кез келген аумақтық талаптардан бас тарту, шекараға кез келген басқа қол сұғушылықтан бас тарту;

Күш қолданбау және күш қолданамын деп қорқытпау қағидасы, бұл барлық мемлекеттер өздерінің халықаралық қатынастарында кез келген мемлекеттің аумақтық тұтастығы мен саяси тәуелсіздігіне қарсы күш қолдану қаупінен немесе күш қолданудан аулақ болу керек дегенді білдіреді

Мемлекеттің аумақтық тұтастығы қағидасы мемлекеттердің кез келген басқа мемлекеттің ұлттық бірлігі мен аумақтық тұтастығын бұзуға бағытталған кез келген әрекеттен аулақ болуын, мемлекеттің аумағын басқа мемлекеттің иемденуінің объектісі болмауы керектігін айтады. қорқыту немесе күш қолдану

Халықтар мен ұлттардың өзін-өзі билеу қағидасы әрбір халықтың өз даму жолдары мен формаларын еркін таңдау құқығын сөзсіз құрметтеуді жариялайды;

Ынтымақтастық қағидасы мемлекеттердің экономикалық, әлеуметтік және мәдени-гуманитарлық сипаттағы халықаралық мәселелерді шешуде халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асыруға міндетті екенін, сондай-ақ халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтауға міндетті екенін көрсетеді .

Халықаралық қатынастар қоғамдағы басқа қатынастар түрлерінен ерекшеленетін бірқатар белгілермен сипатталады. Бұл сипаттамалық белгілерге мыналар жатады:

- Көптеген тенденциялар мен пікірлердің болуымен сипатталатын халықаралық саяси процестің стихиялық сипаты, бұл халықаралық қатынастардың көптеген субъектілерінің болуына байланысты.
- Көрнекті саяси көшбасшылардың өсіп келе жатқан рөлін білдіретін субъективті фактордың маңыздылығының артуы
- Қоғамның барлық салаларын қамту және оларға сан алуан саяси субъектілерді қосу.
- Бірыңғай билік орталығының болмауы және көптеген тең және егеменді саяси шешімдер қабылдау орталықтарының болуы.
- Халықаралық қатынастарды реттеу үшін заңдар емес, ынтымақтастық туралы келісімдер мен шарттар бірінші кезекте маңызды болып табылады

Халықаралық экономикалық интеграцияның мәні, даму себептері мен формалары, мақсаттары мен кезеңдері. Кедендік Одақ

- **Интеграция** – шаруашылық жүргізуші субъектілердің бірігуін, олардың өзара әрекетін тереңдетуін, олардың арасындағы байланысты дамытуды білдіреді. Экономикалық интеграция тұтас елдердің ұлттық экономикасы деңгейінде де, кәсіпорындар, фирмалар, компаниялар, корпорациялар арасында да жүреді. Экономикалық интеграция өндірістік-технологиялық байланыстарды кеңейту мен тереңдету, ресурстарды бөлісу, капиталды біріктіру, экономикалық қызметті жүзеге асыру үшін бір-біріне қолайлы жағдай жасау, өзара кедергілерді жою арқылы көрінеді.
- **Экономикалық интеграция** – бұл әр түрлі елдердің ұлттық экономикаларының бірте-бірте экономикалық бірігуіне әкелетін өзара әрекеттесуі және өзара бейімделуі. Мемлекетаралық деңгейде интеграция мемлекеттердің аймақтық экономикалық бірлестіктерін құру және олардың ішкі және сыртқы экономикалық саясатын үйлестіру арқылы жүзеге асады. Ұлттық экономикалардың өзара әрекеттесуі мен өзара бейімделуі, ең алдымен, елдер арасында «ортақ нарықты» бірте-бірте құруда – тауар алмасу және өндірістік ресурстардың (капитал, жұмыс күші, ақпарат) қозғалысының шарттарын ырықтандыруда көрінеді.

Интеграция белгілері, шарттары, деңгейлері

Интеграцияның белгілері:

- ұлттық өндірістік үдерістердің өзара енуі және тоғысуы;
- осы негізде қатысушы елдердің экономикасында терең құрылымдық өзгерістер орын алуда;
- интеграциялық үдерістердің қажеттілігі мен мақсатты реттелуі;
- мемлекетаралық (ұлттық немесе ұлтүстілік) құрылымдардың (институционалдық құрылымдардың) пайда болуы.

Интеграция шарттары:

1) дамыған инфрақұрылым;

2) үкіметтің саяси шешімдерінің болуы (интеграцияға жағдай жасау – саяси және экономикалық негіз).

Интеграция деңгейлері:

1) макроэкономикалық (мемлекеттік деңгей);

2) микроэкономикалық (компанияаралық – ТҰК).

Дамушы елдер индустрияландыру проблемаларын жеңу үшін интеграциялық топтар құрады.

Әлемдік экономикадағы интеграциялық үдерістерді дамытудың жинақталған тәжірибесі экономикалық интеграцияның қалыптасуы мен дамуының төрт кезеңінен өту қажеттігін көрсетеді:

1. Қатысушы елдер арасындағы кедендік тарифтерді және басқа да шектеулерді алып тастай отырып, **еркін сауда аймағын** қалыптастыру. Бұл кезеңде қатысушы елдер өзара сауда кедергілерін жояды, бірақ үшінші елдермен экономикалық қарым-қатынаста әрекет етудің толық еркіндігін сақтайды.	2. Саудада және жұмыс күші мен капиталдың қозғалысында біркелкі тарифтерді белгілей отырып, **кеден одағын** құру. Бұл интеграция деңгейінде мемлекеттер өзара сауда кедергілерін жойып қана қоймай, үшінші елдерге қатысты сыртқы сауда кедергілерінің біртұтас жүйесін және ортақ кедендік баждарды белгілейді. Бұл ретте ішкі шекаралардағы кеден қызметтері жойылып, олардың функциялары сыртқы шекаралардағы тиісті қызметтерге берілді. Оған мүше мемлекеттердің шекарасымен шектелген біртұтас кедендік кеңістік қалыптасуда.	3. Нақты экономикалық интеграцияның бастапқы кезеңі болып табылатын **экономикалық одақтың** пайда болуы. Бұл кезеңде мемлекеттер ұлттық шекаралар арқылы тек тауарлардың ғана емес, сонымен қатар өндірістің барлық факторларының, соның ішінде капиталдың, жұмыс күшінің, технологияның және ақпараттың еркін қозғалысы туралы келіседі. Осының нәтижесінде ортақ нарық деп аталатын ортақ нарық кеңістігі қалыптасуда.	4**. Бірыңғай экономикалық саясатпен, ортақ валюталық және ұлттықтан жоғары реттеуші органдармен толық интеграция**. Интеграцияның бұл деңгейіне жету (саяси және экономикалық одақ) оған кіретін мемлекеттер интеграцияның алдыңғы кезеңдерінде қол жеткізілген нәтижелерді ескере отырып, үшінші елдерге қатысты бірлескен сауда, содан кейін жалпы экономикалық саясат жүргізуге келіседі деп болжайды. Сондай-ақ экономиканың реттеуші жүйелерін унификациялау. Интеграцияның бұл кезеңі қатысушы елдердің сыртқы саясатын үйлестіруді көздейді,

Кедендік одақ

- **Кедендік одақ** – одаққа мүше елдердің келісілген ұлттық кедендік тарифтерді жоюын және бірыңғай кедендік тарифті және сауданы тарифтік емес реттеудің бірыңғай жүйесін енгізуді көздейтін халықаралық интеграция түрі, бірыңғай кедендік аумақты қалыптастыру. Осылайша, кедендік одақ еркін сауда аймағына қарағанда интеграцияның тереңірек түрі болып табылады.

Кедендік одақ құру туралы келісімде келесі тармақтар қарастырылған:

- одаққа мүше елдер арасындағы ішкі кедендік шекараларды алып тастау;
- кедендік бақылауды одақтың сыртқы периметріне көшіру;
- ұлттық өндіріс тауарларының өзара саудасында кедендік рәсімдерді жою;
- сыртқы сауда статистикасын жинаудың нысандары мен әдістерін біріздендіру;
- сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларға жеңілдіктер берудің нысандары мен әдістерін үйлестіру;
- үшінші елдермен саудада кеден одағына мүше барлық елдерге ортақ тарифтік және тарифтік емес реттеу жүйесін енгізу;
- преференциялардың ортақ жүйесін құру.

Кедендік одақтардың мысалдары:

- Еуропалық Одақтың Түркиямен қауымдастығы – 1963 жылы құрылған Еуропалық экономикалық қауымдастық (қазіргі Еуропалық Одақ) мен Түркия арасындағы кеден одағы.
- Араб ортақ нарығы – Египет, Ирак, Иордания, Йемен, Ливия, Мавритания және Сирияны біріктіретін кедендік одақ. Оны құру туралы келісім 1964 жылы жасалған.
- Орталық Американың ортақ нарығы – 1961 жылдан кеден одағының мүшелері Гватемала, Гондурас, Коста-Рика, Никарагуа, Сальвадор;
- Орталық Азия Одағы – Қазақстан, Қырғызстан және Өзбекстанды біріктіреді. 1994 жылы құрылған
- Ресей, Қазақстан және Беларусь арасындағы КО.

Ресей, Қазақстан және Беларусь арасындағы КО.

- 2010 жылдың 1 қаңтарынан бастап үш ел — Ресей, Беларусь, Қазақстан үшін бірыңғай кедендік тариф күшіне енді. 2011 жылдың 1 шілдесінен бастап бірыңғай Кедендік кодекс енгізілген болатын. 2011 жылдың ортасынан бастап тауарлардың кедендік бақылауы Беларусь Республикасының, ал бір жылдан кейін Қазақстан Республикасының сыртқы шекарасына көшірілген болған. Үкіметтегі білікті мамандар: «Толыққанды және толық ауқымдағы Кедендік 2011 жылдан бастап енгізіледі және Ресей мен Қазақстан шекарасындағы барлық рәсімдеу шаралары шекараның сыртқы жиегіне шығарылады, оның ішінде барлық тарифтік және тарифтік емес: санитарлық, ветеринарлық, фитосанитарлық реттеулер бар. Бұлардың барлығы 2011 жылдың 1 шілдесінен бастап өзгертіледі» деп атап көрсетті.
- Одаққа бірігудің негізгі мәні одаққа мүше мемлекеттер ішіндегі кедендік тосқауылдардың болмауында және кез келген сыртқы тауарға, оның қай елге тасымалданатынына және ортақ шекарадан қай жерде өткеніне қарамастан бірыңғай кедендік талапты қалыптасуында. Келешекте біртұтас көліктік, энергетикалық, ақпараттық кеңістік құрылуы тиіс, интеграциялық үдерістер жеделдетіледі, толыққанды жалпы нарық қалыптасады, ұлттық экономикалар біртұтас кешенге бірігеді. Елдер әлеуметтік-экономикалық дамудың ортақ мақсаттарына келіседі, уағдаласқан құрылымдық, инновациялық, сыртқы экономикалық және әлеуметтік саясатты қалыптастырады.

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ

Еуропалық Одақ (Еуроодақ) — Еуропалық одақ туралы шартқа (Маастрихт шарты) қол қойған 27 еуропалық мемлекеттің бірлестігі.

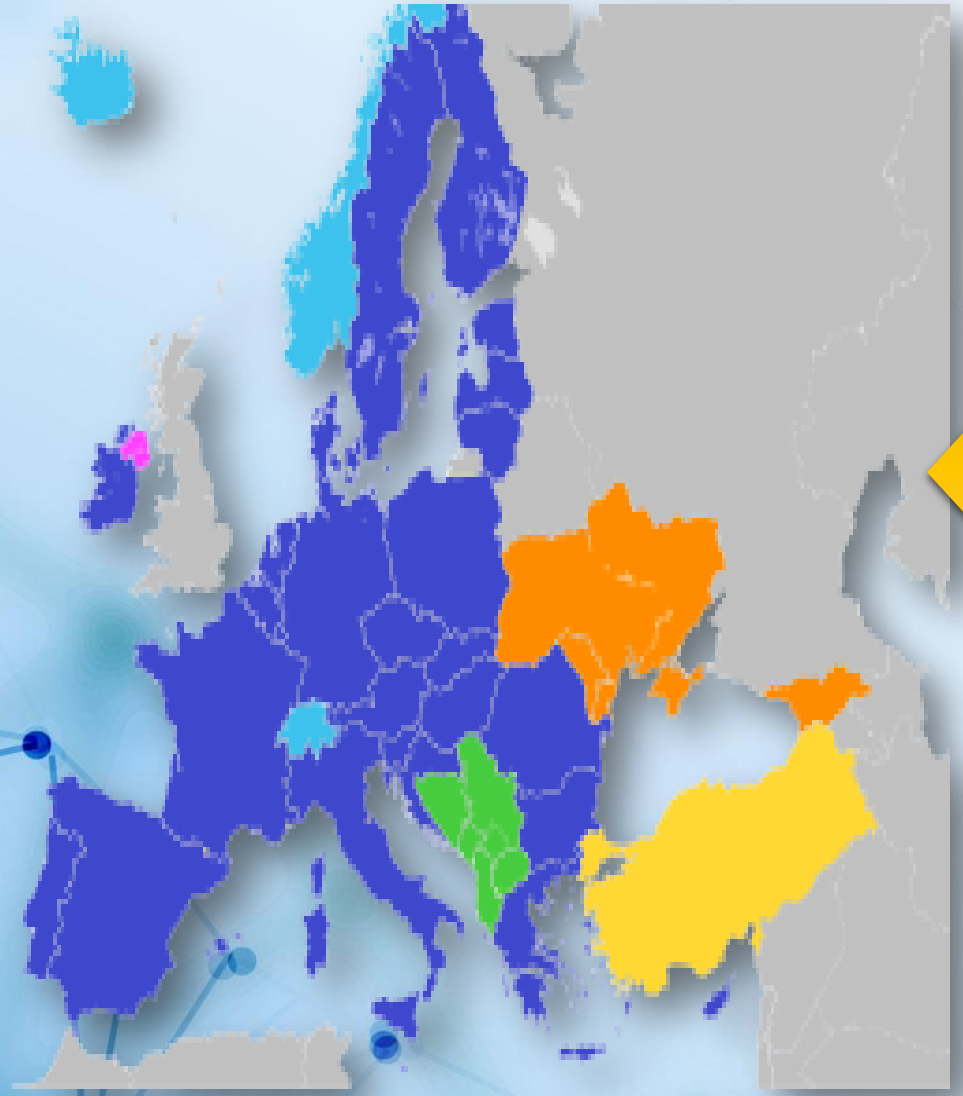
ЕО бірегей халықаралық білім болып табылады: ол халықаралық ұйым мен мемлекеттің белгілерін біріктіреді, бірақ ресми түрде екеуі де емес. Одақ халықаралық жария құқықтың субъектісі болып табылмайды, бірақ халықаралық қатынастарға қатысуға өкілеттігі бар және оларда үлкен рөл атқарады.

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ ҚАЛЫПТАСУ КЕЗЕҢДЕРІ

Қазіргі заманғы Еуропалық Одақ құру бағытында алғашқы қадам 1951 жылы жасалды: **Германия, Бельгия, Нидерланды, Люксембург, Франция, Италия** Еуропалық көмір және болат бірлестігін құру туралы келісімге қол қойды, оның мақсаты болат пен көмір өндіру үшін Еуропалық ресурстарды біріктіру болды, осы Келісім 1952 жылдың шілдесінен бастап күшіне енді.

Экономикалық интеграцияны тереңдету мақсатында сол алты мемлекет 1957 жылы Еуропалық экономикалық қоғамдастықты (БЭЖ, ортақ нарық) және Атом энергиясы жөніндегі Еуропалық қоғамдастықты (Еуратом) құрды. Осы үш Еуропалық қоғамдастықтың ең маңызды және кең құзыреттілігі ЕЭК болды, сондықтан 1993 жылы ол ресми түрде **Еуропалық Қоғамдастық** (ЕС) болып өзгертілді.

Еуропалық Қоғамдастықтардың қазіргі Еуропалық Одаққа дамуы мен айналу процесі, біріншіден, басқару функцияларының көбеюін ұлттықтан жоғары деңгейге беру және екіншіден, интеграцияға қатысушылар санының көбеюі арқылы өтті.

Еуропалық Одаққа мыналар кіреді: Бельгия, Германия, Италия, Люксембург, Нидерланды, Франция, Ұлыбритания, Дания, Ирландия, Греция, Испания, Португалия, Австрия, Финляндия, Швеция, Венгрия, Кипр, Латвия, Литва, Мальта, Польша, Словакия, Словения, Чехия, Эстония, Болгария, Румыния.

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Еуропалық Одақтың құрылымы **негізгі институттар** немесе **органдар** болып табылады. ЕО үшін атқарушы, заң шығарушы және сот органдарына дәстүрлі бөлу тән емес. Еуропалық Одақтың негізгі төрт институты 1952 жылы құрылған, ол кезде Еуропалық көмір мен болат бірлестігі құрылды, ал Еуропалық Кеңестің идеясы әлі көрінбеді.

Бұл институттар, атап айтқанда: **Ассамблея, Кеңес, Комиссия және сот** - сол кезден бері өз мәні бойынша өзгерген жоқ. Ассамблея ұлттықтан жоғары Парламентке, ал Еуропалық сот суперарбитр болды. Сонымен бірге мүше мемлекеттер үкіметтерінің өкілдерінен тұратын Кеңестің рөлі біршама төмендеді, ал атқарушы орган ретіндегі Еуропалық комиссияның рөлі айтарлықтай өзгерген жоқ.

ЕУРОПАЛЫҚ КОМИССИЯ

Еуропалық Комиссия- Еуропалық Одақтың атқарушы билігінің жоғарғы органы. 27 мүшеден тұрады, әрбір мүше мемлекеттен бір-бірден. Өз өкілеттіктерін орындау кезінде олар тәуелсіз.

әр 5 жыл сайын келесідей қалыптасады. ЕО Кеңесі мемлекет немесе үкімет басшылары деңгейінде Еурокомиссия төрағасының кандидатурасын ұсынады, оны Еуропарламент бекітеді.

Комиссияның атқарушы аппараты болады, сондай-ақ бюджетті және Еуропалық Одақтың әртүрлі қорлары мен бағдарламаларын басқарады

- **Еуропалық комиссияның Штаб-пәтері Брюссель қаласы**
- **Төрағасы Урсула фон дер Ляйен**

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ КЕҢЕСІ

- Еуропалық Одақ Кеңесі немесе бейресми түрде "Министрлер Кеңесі" атқарушы және заң шығарушы биліктің бірқатар функцияларына ие, сондықтан көбінесе Еуропалық Одақ деңгейінде шешім қабылдау процесінде негізгі институт ретінде қарастырылады.
- 1952 жылы құрылып, еуропалық комиссияны теңестіруге шақырылды. Алайда, бұл органдардың құзыреті нақты бөлінген. Егер Еуропалық Комиссия әкімшілік рөл атқарса, онда ЕО Министрлер Кеңесі саяси көшбасшылықты жүзеге асырады. Кеңес шешім қабылдау үкіметаралық деңгейде өтетін еуропалық интеграцияның салаларында шешуші рөл атқарады.
- Маастрихт келісімінің ғибадатханалық құрылымының терминологиясында Кеңес еуропалық интеграцияның екінші және үшінші тіректеріне жатқызылуы мүмкін мәселелерде ең сауатты деп айтуға болады (бірлескен сыртқы саясат және қауіпсіздік саясаты және ішкі мәселелер бойынша ынтымақтастық). Сонымен бірге, ЕО Кеңесі Еуропалық Одақтың заң шығару институттарының корпусына кіреді. Іс жүзінде Еуроодақтың кез келген құқықтық актісі кеңестің мақұлдауын алуға тиіс, алайда бірқатар құқықтық актілер, сондай-ақ Еуропалық Одақтың бюджеті Кеңес пен Еуропалық парламенттің бірлескен шешіміне жатады.

Еуропалық парламент

- Еуропалық Парламент-ЕО-ға мүше елдердің азаматтары бес жыл мерзімге тікелей сайлайтын 785 депутаттан тұратын жиналыс. Еуропарламент төрағасы екі жарым жылға сайланады. Еуропалық парламент мүшелері ұлттық негізде емес, саяси бағдар бойынша біріктіріледі.
- Еуропалық Парламенттің негізгі рөлі-ЕО бюджетін бекіту. Сонымен қатар, ЕО Кеңесінің кез-келген шешімі Парламенттің мақұлдауын немесе кем дегенде оның пікірін сұрауды талап етеді. Парламент комиссияның жұмысын бақылайды және оны тарату құқығына ие .Одаққа жаңа мүшелер қабылдау кезінде, сондай-ақ қауымдасқан мүшелік туралы келісімдер мен үшінші елдермен сауда уағдаластықтары жасасу кезінде де Парламенттің мақұлдауы талап етіледі.
- Еуропарламенттің соңғы сайлауы 2004 жылы өтті. Еуропарламент пленарлық отырыстарды Страсбург пен Брюссельде өткізеді. Еуропарламент Төрағасы-Ханс Герт Петтеринг (Германия).

Еуропалық сот

- Еуропалық сот (ресми атауы — Еуропалық Қоғамдастықтар соты) өз отырыстарын Люксембургте өткізеді және ЕО-ның жоғары сот органы болып табылады.
- Сот мүше мемлекеттер арасындағы келіспеушіліктерді реттейді; мүше мемлекеттер мен Еуропалық Одақтың өзі арасындағы; ЕО институттары арасындағы; ЕО мен оның органдарының қызметкерлерін қоса алғанда, жеке немесе заңды тұлғалар арасындағы (бұл функция үшін жақында Азаматтық қызмет трибуналы құрылды).
- Сот 27 судьядан (мүше мемлекеттердің әрқайсысынан бір-бірден) және сегіз бас адвокаттан тұрады. Олар алты жылдық мерзімге тағайындалады, оны ұзартуға болады. Әр үш жыл сайын судьялар құрамының жартысы жаңартылады.

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ ҚЫЗМЕТ ЕТУІНІҢ МАҚСАТТАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

ЕО қол жеткізгісі келген негізгі мақсаттары:

1. теңдестірілген және ұзақ мерзімді әлеуметтік және экономикалық саясатты, атап айтқанда, экономикалық және әлеуметтік теңестіруді күшейту және түпкі мақсаты бірыңғай валютаны енгізу болып табылатын экономикалық және валюталық одақ құру жолымен жүргізу;

2. еуропалық бірегейлікті халықаралық аренада бекіту, атап айтқанда, бірлескен қорғаныс жүйесін құруға қажетті уақытта әкелуі мүмкін жалпы сыртқы саясат пен қоғамдық қауіпсіздік саясатын жүргізу арқылы;

3. одақ азаматтығын жүргізу арқылы мүше мемлекеттер азаматтарының құқықтары мен мүдделерін қорғауды күшейту;

4. сот практикасы және ішкі істер саласында тығыз ынтымақтастықты дамыту;

ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚОҒАМДАСТЫҚ (ЕУРАЗЭҚ)

Тараптардың кеден одағы мен Бірыңғай экономикалық кеңістікті қалыптастыру процесін тиімді ілгерілету, сондай-ақ экономикалық және гуманитарлық салалардағы интеграцияны тереңдетуге байланысты басқа да мақсаттар мен міндеттерді іске асыру үшін құрылған Халықаралық экономикалық ұйым.

Ұйым БҰҰ қағидаттарына және халықаралық құқық нормаларына толық сәйкес құрылған және халықаралық құқық субъектісіне ие. Бұл шешім қабылдау мен іске асырудың қатаң механизмі бар нақты құрылымдалған жүйе.

Қоғамдастық пен оның лауазымды адамдары ЕурАзЭҚ құру туралы шартта және қоғамдастықта қолданылатын шарттарда көзделген функцияларды орындау және мақсаттарға қол жеткізу үшін қажетті артықшылықтар мен иммунитеттерді пайдаланады.

- Еуразиялық экономикалық қоғамдастықтың құрылған сәтінен бастап бес мемлекет - Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан, Ресей және Тәжікстан мүше болып табылады.
- 2003 жылы Еуразиялық экономикалық қоғамдастық БҰҰ Бас Ассамблеясында бақылаушы мәртебесіне ие болды.
- ЕурАзЭҚ құру туралы шартқа 2000 жылғы 10 қазанда Астанада қол қойылды және барлық мүше мемлекеттер оны ратификациялағаннан кейін 2001 жылғы 30 мамырда күшіне енді.
- 2006 жылғы 25 қаңтарда Өзбекстан ұйымына қосылу туралы хаттамаға қол қойылды. 2008 жылғы қазанда Өзбекстан ЕурАзЭҚ органдарының жұмысына қатысуын тоқтатты.
- 2002 жылғы мамырдан бастап Украина мен Молдова ЕурАзЭҚ жанындағы бақылаушылар мәртебесіне, 2003 жылғы қаңтардан бастап - Арменияға ие болды. Оған Мемлекетаралық авиация комитеті (МАК), Еуразиялық Даму Банкі (ЕАДБ) ие.

ЕУРАЗЭҚ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

- ЕурАзЭҚ-ашық ұйым. ЕурАзЭҚ-ты құру туралы шарттан және ЕурАзЭҚ-тың Мемлекетаралық Кеңесінің шешімімен айқындалатын тізім бойынша қоғамдастықтың басқа да шарттарынан туындайтын міндеттемелерді өзіне қабылдайтын кез келген мемлекет оның мүшесі бола алады.
- ЕурАзЭҚ жанындағы байқаушы мәртебесі мемлекетке немесе сұрау салу бойынша халықаралық мемлекетаралық (үкіметаралық) ұйымға берілуі мүмкін. Байқаушының ЕурАзЭҚ органдарының ашық отырыстарына қатысуға, ЕурАзЭҚ органдары қабылдайтын құжаттармен және шешімдермен танысуға құқығы бар, бірақ ЕурАзЭҚ органдарының шешімдерін қабылдау кезінде дауыс беру құқығы және құжаттарына қол қою құқығы жоқ.

ЕурАзЭҚ *экономикалық өзара іс-қимылды, сауданы дамыту, Кеден одағы мен Бірыңғай экономикалық кеңістікті қалыптастыру процесін тиімді ілгерілету, Әлемдік экономика мен халықаралық сауда жүйесіне ықпалдасу кезінде Қоғамдастық мемлекеттерінің іс-қимылдарын үйлестіру* **мақсатында** құрылды.

Ұйым қызметінің **басты бағыттарының** бірі-халықтардың өмір сүру деңгейін арттыру мүддесінде олардың экономикалық әлеуетін тиімді пайдалана отырып, әлеуметтік-экономикалық қайта құруларды келісу жолымен қоғамдастық мүшелерінің серпінді дамуын қамтамасыз ету.

Қоғамдастықтың негізгі міндеттері:

— еркін сауда режимін толық көлемде рәсімдеуді аяқтау, жалпы кедендік тарифті және тарифтік емес реттеу шараларының бірыңғай жүйесін қалыптастыру;

— капитал қозғалысының еркіндігін қамтамасыз ету;

— ортақ Қаржы нарығын қалыптастыру;

— ЕурАзЭҚ шеңберінде бірыңғай валютаға көшу қағидаттары мен шарттарын келісу;

— тауарлар мен көрсетілетін қызметтер саудасының және олардың ішкі нарықтарға қол жеткізуінің жалпы қағидаларын белгілеу;

— кедендік реттеудің жалпы біріздендірілген жүйесін құру;

— мемлекетаралық мақсатты бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру;

— өндірістік және кәсіпкерлік қызмет үшін тең жағдайлар жасау;

— Көлік қызметтерінің ортақ нарығын және бірыңғай көлік жүйесін қалыптастыру;

— ортақ энергетикалық нарықты қалыптастыру;

— ЕурАзЭҚ мемлекеттері азаматтарының қоғамдастық ішінде еркін жүріп-тұруын қамтамасыз ету;

ЕАЭО МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ НЕГІЗГІ МАКРОЭКОНОМИКАЛЫҚ КӨРСЕТКІШТЕРІ

ЕАЭО – ға мүше мемлекеттердің экономикалары 2020 жылы және одан кейінгі жылдары күтілген экономикалық өсу қарқыны тұрғысынан елеулі шығындарға ұшырады. Пандемиялық болжам мен пандемияның әсерін ескере отырып, өзекті болжамға дейінгі экономикалық динамиканы салыстыру негізінде жасалған ЕЭК бағалауы бойынша тұрақты бағадағы ЖІӨ жоғалтулары

- Армения үшін ЖІӨ-нің 12,7%,
- Беларусь үшін ЖІӨ-нің 1,3%,
- Қазақстан үшін ЖІӨ-нің 6,2%,
- Қырғызстан үшін ЖІӨ-нің 12,1%,
- Ресей үшін ЖІӨ-нің 4,8% және жалпы ЕАЭО ЖІӨ-нің 4,8% құрады.

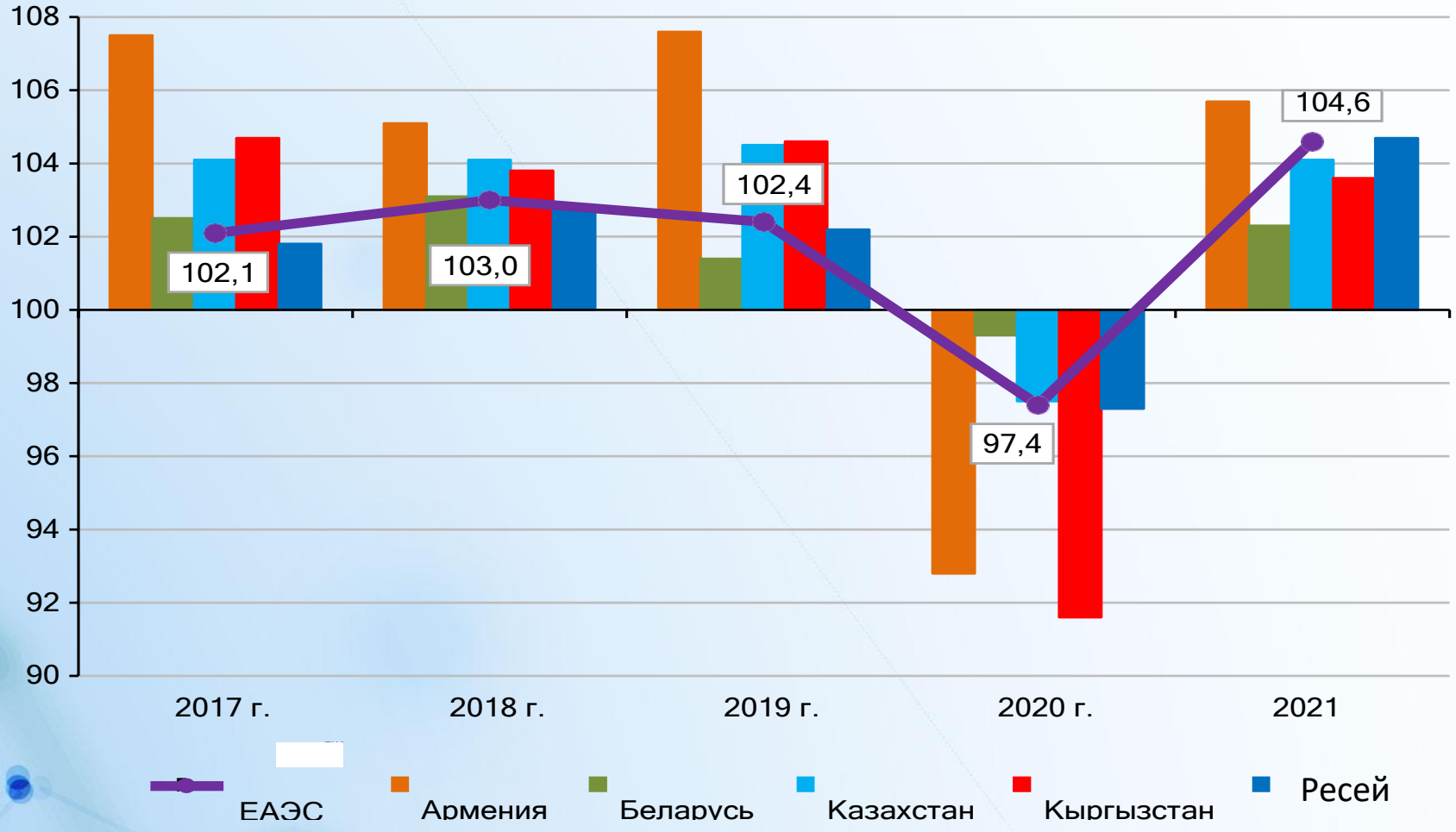
ЕАЭО мемлекеттерінің 2017-2021 жылдардағы жалпы ішкі өнім, млрд.АҚШ доллары

	2017	2018	2019	2020	2021
ЕАЭО	**1 815,3**	**1 920,7**	**1 962,0**	**1 745,1**	**2 026,5**
Армения	11,5	12,4	13,6	12,6	13,9
Беларусь	54,7	60,0	64,5	60,8	68,2
Қазақстан	166,8	179,3	181,7	164,8	202,9
Қырғызстан	7,7	8,3	8,9	7,8	8,5
Ресей	1 574,6	1 660,7	1 693,3	1 492,8	1 778,9

Кестеде саяси топтардың 2014-2020 жылдардағы ЖІӨ мен тұрақты бағадағы ЖІӨ, өсім % бейнеленген

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ЕАЭО	1,1	-1,6	0,2	2,1	2,7	1,7	-2,9
ЕО	1,7	2,5	2,1	3,0	2,3	1,7	-6,1
әлем	3,5	3,4	3,3	3,8	3,5	2,8	-3,3
Қытай	7,3	6,9	6,8	6,9	6,8	6,1	2,3
АҚШ	2,5	3,1	1,7	2,3	3,0	2,2	-3,5
Германия	2,2	1,5	2,2	2,6	1,3	0,6	-4,6

Төменде ЕАЭО мемлекеттерінің 2017-2021 жылғы жалпы ішкі өнімінің динамикасы(өткен жылға пайызбен) көрсетілген.

Экономикалық белсенділіктің құлдырауы барлық мүше мемлекеттерге және экономиканың барлық салаларына әсер етті. Жалпы ЕЭО бойынша ЖІӨ-нің нақты көлемі индексінің қысқаруы 2,9% - ды құрады және Еуроаймақта (6,6%) және АҚШ-та (3,5%) аз болды. Құлдырау экономиканың көптеген салаларында байқалды:

- негізгі капиталға инвестициялар – 4,2% – ға,
- бөлшек сауда айналымы – 4,1% - ға,
- жүк айналымы-4,8% - ға,
- жолаушылар айналымы-іс жүзінде 2 есе (49,1% - ға) қысқарды.
- Оң серпін құрылыста (0,7%) және ауыл шаруашылығында (2,3%)ғана сақталды.

	2017	2018	2019	2020	2021
Жыл соңындағы тұрақты халық саны, мың адам					
ЕАЭО	183 715,4	183 960,3	184 273,9	184 000,3	183 647,4
Армения	2 972,7	2 965,3	2 959,7	2 963,3	2 961,4
Беларусь	9 448,3	9 429,2	9 410,3	9 349,6	9 255,5
Қазақстан	18 157,3	18 395,6	18 631,8	18 879,6	19 125,6
Қырғызстан	6 256,7	6 389,5	6 523,5	6 636,8	6 747,3
Ресей	146 880,4	146 780,7	146 748,6	146 171,0	145 557,6
Жұмыс күшінің саны, мың адам					
ЕАЭО	94 263,9	94 302,8	93 643,5	93 077,2	…
Армения	1 230,7	1 293,8	1 318,1	1 286,7	1 173,8
Беларусь	5 195,2	5 141,6	5 122,4	5 091,6	5 047,5
Қазақстан	9 027,4	9 138,6	9 221,5	9 180,8	9 256,8
Қырғызстан	2 525,2	2 538,7	2 583,6	2 595,4	…
Ресей	76 285,4	76 190,1	75 397,9	74 922,7	75 349,9
Жұмыссыздық деңгейі, пайыз (ХЕҰ өлшемдеріне сәйкес)					
ЕАЭО	5,4	5,0	4,8	5,8	4,9*
Армения	17,8	19,0	18,3	18,2	15,3
Беларусь	5,6	4,8	4,2	4,0	3,9
Қазақстан	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9
Қырғызстан	6,9	6,2	5,5	5,8	…
Ресей	5,2	4,8	4,6	5,8	4,8

Кестелерде ЕАЭО мемлекеттерінің негізгі көрсеткіштері бойынша 2017-2021 жылғы мәліметтері келтірілген

Орташа айлық атаулы жалақы, АҚШ доллары					
Армения	344	358	380	388	405
Беларусь	426	476	523	510	565
Қазақстан	463	472	488	516	584
Қырғызстан	228	239	247	245	239
Ресей	671	699	740	714	768
Тұтыну бағаларының индексі, пайыз					
ЕАЭО	**103,1**	**104,3**	**103,3**	**105,4**	**108,6**
Армения	102,6	101,8	100,7	103,7	107,7
Беларусь	104,6	105,6	104,7	107,4	110,0
Қазақстан	107,1	105,3	105,4	107,5	108,4
Қырғызстан	103,7	100,5	103,1	109,7	111,2
Ресей	102,5	104,3	103,0	104,9	108,4

Халықтың нақты кірістерінің төмендеуіне және халықтың ұтқырлығына қатысты енгізілген шектеулерге байланысты ішкі сұраныстың күрт төмендеуі көптеген елдерде бөлшек сауданың төмендеуіне әкелді. Нақты және нақты жалақының, сондай-ақ әлеуметтік төлемдердің өсуі аясында бөлшек сауда айналымы өткен жылмен салыстырғанда 2020 жылы 1,8% - ға артты. Құрылыс саласында көп бағытты жағдай байқалды: Қазақстанда құрылыстың өсу қарқыны (құрылыстың ЖҚҚ) 11,2% - ды құрады. Өсімнің негізгі факторлары тұрғын үй қорын кеңейтудің мемлекеттік бағдарламалары және жеңілдікті ипотекалық кредит беру болды.

БІРЫҢҒАЙ ЭКОНОМИКАЛЫҚ КЕҢІСТІК (БЭК)

- Кеден одағына мүше үш мемлекеттің: Ресей, Белоруссия және Қазақстанның экономикалық және саяси интеграциясының жобасы.
- БЭК – ті қалыптастырудың мақсаты-қатысушы мемлекеттердің экономикаларын тұрақты және тиімді дамыту және халықтың өмір сүру деңгейін арттыру үшін жағдай жасау. Негізгі қағидаттар-қатысушы мемлекеттердің шекаралары арқылы тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің, капиталдың және жұмыс күшінің еркін өтуін қамтамасыз ету.
- БЭК интеграция деңгейін арттыру жолымен біртіндеп қалыптасады. Интеграция бағыттары және оларды іске асыру жөніндегі іс-шаралар тиісті халықаралық шарттар мен БЭК органдарының шешімдері негізінде айқындалады. БЭК-ті қалыптастыру және оның қызметі ДСҰ нормалары мен ережелерін ескере отырып жүзеге асырылады.

- 2003 жылғы 19 қыркүйекте Ялтадағы саммитте Ресей, Беларусь және Қазақстан басшылары Бірыңғай экономикалық кеңістік құру туралы келісімге қол қойды және БЭК қалыптастыру Тұжырымдамасын бекітті.
- 2006 жылғы маусымда Кеден одағын қалыптастыру жөніндегі одан әрі жұмыс Еуразиялық экономикалық қоғамдастық базасында өтеді деген шешім қабылданды, өйткені ЕурАзЭҚ пен БЭК-тің мақсаттары мен міндеттері бірдей: ортақ нарық пен Бірыңғай экономикалық кеңістік құру.
- 2009 жылғы 19 желтоқсанда ЕурАзЭҚ Мемлекетаралық Кеңесінің шешімімен мемлекет басшылары деңгейінде Ресей, Беларусь және Қазақстанның Бірыңғай экономикалық кеңістігін қалыптастыру жөніндегі іс-қимыл жоспары бекітілді. 2010 жылдың соңында БЭК-тің құқықтық базасын қалыптастыратын 17 келісімге қол қойылды. БЭК құру туралы негізгі құжаттар 2012 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енді
- Кеден одағы мен Бірыңғай экономикалық кеңістіктің жұмыс істеуін және дамуын қамтамасыз ету мақсатында Ресей, Беларусь және Қазақстан Еуразиялық экономикалық комиссияны – интеграцияны басқарудың ұлтүсті органын құрды.

1999 жылғы 26 ақпанда Мәскеу қаласында қол қойылған Кеден одағы және Бірыңғай экономикалық кеңістік туралы шарттың 3-бабына сәйкес Бірыңғай экономикалық кеңістікті қалыптастырудың негізгі мақсаттары мыналар болып табылады:

- ✓тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің, капиталдың және еңбектің жалпы (ішкі) нарығының тиімді жұмыс істеуі;
- ✓халықтың өмір сүру деңгейін арттыру мақсатында Тараптардың экономикасын құрылымдық қайта құрудың тұрақты дамуына жағдай жасау;
- ✓келісілген салық, ақша-кредит, валюта-қаржы, сауда, кеден және тариф саясатын жүргізу;
- ✓бірыңғай көліктік, энергетикалық және ақпараттық жүйелерді дамыту;
- ✓экономиканың басым салаларын, өндірістік және ғылыми-технологиялық кооперацияны дамытуды мемлекеттік қолдау шараларының жалпы жүйесін құру.

ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТТЕР ДОСТАСТЫҒЫ (ТМД)

- 1991 жылғы желтоқсанда құрылды. Қабылданған Декларацияда Достастыққа қатысушылар егемендік теңдігі негізінде өзара әрекеттесетіндерін мәлімдеді.
- ТМД біріктіреді: Әзірбайжан Республикасы, Армения Республикасы, Беларусь Республикасы, Қазақстан Республикасы, Қырғыз Республикасы, Молдова Республикасы, Ресей Федерациясы, Тәжікстан Республикасы, Өзбекстан Республикасы және Украина. 2005 жылғы тамыздан бастап Түрікменстан ТМД-ның толық мүшелерінен шығып, Қауымдастырылған мүше-бақылаушы мәртебесін алды. 1993 жылғы желтоқсаннан 2009 жылғы 18 тамызға дейін ТМД құрамына Грузия кірді.

Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы шеңберіндегі елдердің өзара іс-қимылы оның үйлестіруші институттары (ТМД-ның жарғылық органдары, атқарушы органдары және салалық ынтымақтастық органдары) арқылы жүзеге асырылады.

ТМД-ның жарғылық органдары:

—Мемлекет басшыларының кеңесі;
—Үкімет басшыларының кеңесі;
—Сыртқы істер министрлерінің кеңесі;
—Қорғаныс министрлері кеңесі;
—Шекара әскерлері қолбасшыларының кеңесі;
—Парламентаралық Ассамблея;
—Экономикалық сот.

ТМД атқарушы органдары:

—Экономикалық кеңес;
—Достастықтың жарғылық және басқа да органдары жанындағы Достастыққа қатысушы мемлекеттердің Тұрақты өкілетті өкілдерінің кеңесі;
—Атқарушы комитет.

ТМД салалық ынтымақтастық органдары:

—Терроризмге Қарсы Орталық;
—Мемлекетаралық банк;
—Мемлекетаралық Статистика комитеті;
—Стандарттау, метрология және сертификаттау жөніндегі мемлекетаралық кеңес;
—Табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар жөніндегі мемлекетаралық кеңес;
—Монополияға қарсы саясат жөніндегі мемлекетаралық кеңес
—Еңбек, көші-қон және халықты әлеуметтік қорғау жөніндегі консультативтік кеңес
—Байланыс саласындағы өңірлік достастық жанындағы ақпараттандыру жөніндегі ТМД - ға қатысушы мемлекеттердің үйлестіру кеңесі;
—Электр энергетикалық кеңес;
—Өнеркәсіптік қауіпсіздік жөніндегі мемлекетаралық кеңес
—ТМД Агроөнеркәсіптік кешені мәселелері жөніндегі үкіметаралық кеңес.

ДҮНИЕЖҮЗІЛІК САУДА ҰЙЫМЫ (ДСҰ)

WORLD TRADE ORGANIZATION

- бұл мемлекеттер арасында сауда жүргізу ережелерінің жүйесін жетілдірумен айналысатын жалғыз халықаралық ұйым. ДСҰ-ның негізі сауда бойынша әрекетті жүзеге асыратын көптеген әлем мемлекеттерінің талқыға салып, қол қоятын және содан соң бұл ережелер парламентте бекітілетін келісімдер болып табылады.

Бұл келісімдердің **мақсаты** - тауарлар мен қызметтердің өндірушілеріне, экспорттаушылары мен импорттаушыларына өзінің коммерциялық әрекеттерін жүргізулеріне жәрдемдесу.

ҰЙЫМ МАҚСАТТАРЫ

1994 жылғы 15 сәуірдегі Дүниежүзілік сауда ұйымын құру туралы Марракеш келісімінің екінші тарауында ұйымның негізгі мақсаты көрсетілді.

Олар төмендегідей мақсаттар:

- ДСҰ-ға мүше елдер халықтарының әл-ауқатын, өмір деңгейін жоғарылату,
- тауарлар және қызметтермен толық қамтылуына қол жеткізу,
- сонымен қатар нақты кірістердің жоғарылауы және үнемі өсуіне ықпал ету.

Қойған мақсаттарына қол жеткізу үшін ДСҰ-ға мүше елдер бір-бірімен «еркін сауда» құруға, яғни сауда ағымдарын ырықтандыруға және өзара пайдалы келісімдерді құру мақсатындағы келіссөздерді жүргізу арқылы тауарлар мен қызметтердің өндірісін және сауда көлемдерін арттыруға кірісті. Сонымен қатар, Келісімнің кіріспе бөлімі халықаралық сауданың өсуінен дамушы елдердің, соның ішінде, әсіресе, дамуы неғұрлым төменгі жағдайдағы елдердің өздерінің экономикалық дамуына сәйкес келетін үлесті алу мүмкіндіктерін күшейте түсу қажеттігін мойындайды.

ДСҰ-ға кірудің негізгі артықшылықтары

- ДСҰ-ға мүше елдермен сауда қатынастарының дамуының болжамдылығы мен тұрақтылығы, оның ішінде олардың сыртқы экономикалық саясатының ашықтығы негізінде тауарлар мен қызметтердің әлемдік нарықтарына шығу үшін неғұрлым қолайлы жағдайлар алу;
- серіктестер бұзған жағдайда ұлттық мүдделерді қорғауды қамтамасыз ететін ДСҰ дауларды реттеу механизміне қол жеткізу арқылы саудадағы кемсітушілікті жою;
- халықаралық сауданың жаңа ережелерін әзірлеуде ХСК-ға тиімді қатысу арқылы өздерінің ағымдағы және стратегиялық сауда-экономикалық мүдделерін іске асыру мүмкіндігі.

- Ұйым 1947 жылы жасалған тарифтер мен сауда туралы Бас келісім (ГАТТ) негізінде 1995 жылы құрылды.
- **2015 жылғы қарашада Қазақстан ДСҰ-ға кірді,** осы ұйымның 162-ші толық құқықты мүшесі болды. Бұл ретте жекелеген салалар үшін 2020 жылға дейін өтпелі кезең белгіленді.

ҚР Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруінің экономикалық салдарын бағалау бойынша SWOT-талдау

КҮШТІ ЖАҚТАРЫ	ӘЛСІЗ ЖАҚТАРЫ
▪ ДСҰ-ға мүше елдердің нарықтарына қазақстандық тауарлардың қол жеткізуін кеңейту, барлық басқа сауда серіктестері бар құқықтарды мүше елдер тарапынан Қазақстанға беру, атап айтқанда, республикадан экспортталатын тауарларға сандық шектеулер қолданылмауға тиіс , ▪ Халықаралық стандарттарға сәйкес келетін транспарентті және болжамды ішкі заңнамалық ортаны құру; ▪ Зияткерлік меншікті қорғау бойынша жәрдемдесу; ▪ Тұтынушыға ұсынылатын тауарлардың саны мен сапасын кеңейту; ▪ Ұзақ мерзімді жоспарда сауданы кеңейту арқылы экономикалық өсуді ынталандыру;	▪ Күрделі табиғи-климаттық жағдайлар, көлік инфрақұрылымының барабар үлкен аумағының болмауы, халық тығыздығының төмендігі, ▪ Тауарлар өндірісі мен экспортының шикізаттық бағыты; ▪ Қосылған құны жоғары азық-түлік тауарларының бәсекеге қабілеттілігі; ▪ Тауарлардың экспорты мен импорты кезіндегі жоғары көлік шығындары; ▪ Өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымның дамымауы; ▪ Протекционистік шараларды қолданудың шектеулі мүмкіндіктері, атап айтқанда, сандық шектеулерді қолдану мүмкін еместігі; ▪ Сауданың сыртқы сауда операцияларын жүзеге асырудағы білім мен тәжірибенің жеткіліксіздігі;

МҮМКІНДІКТЕР	ҚАУІПТЕР
▪ Транзиттік кезеңді пайдалана отырып, саудада кезең-кезеңімен және біртіндеп ырықтандыруды жүзеге асыру; ▪ Тарифтік квоталарды тарифтер мен сандық шектеулер арасындағы аралық құрал ретінде пайдалану; ▪ Республиканың салыстырмалы артықшылықтарына негізделген неғұрлым бәсекеге қабілетті өнім шығару; ▪ Мамандандырылған отандық өнімдер үшін жаңа нарықтарды табу.	▪ Бәсекелестіктің күшеюі және соның салдарынан экономиканың жекелеген неғұрлым сезімтал секторлары жағдайының ықтимал нашарлауы, ▪ Тауарлар мен көрсетілетін қызметтер саудасы саласын реттеудің жаңа шараларын енгізу тұрғысынан, өндірістің жекелеген түрлерін мемлекеттік қолдау және субсидиялау мәселелерінде неғұрлым шектеулі мүмкіндіктер; ▪ Арнайы жағдайларды қоспағанда, саудадағы сандық шектеулерді пайдаланудың мүмкін еместігі; ▪ Көпжақты келіссөздер процесінде ірі сауда серіктестерінің пікірлері мен ұстанымдарының таралуы.

- Дүниежүзілік сауда ұйымының (ДСҰ) болжамы бойынша әлемдік сауданың тез қалпына келу перспективалары жақсарды, өйткені өткен жылдың екінші жартысында сауда ағындары болжанғаннан тез өсті. ДСҰ 2021 жылы дүниежүзілік тауар саудасының көлемі 8,0 % дан 5,3 төмендегеннен кейін 2022 жылға өседі деп күтілуде, бұл өткен жылдың екінші тоқсанында пандемиядан туындаған құлдыраудан кейін қалпына келеді.
- Қазақстанның сыртқы саудасына қатысты 2021 жылдың екінші тоқсанынан бастап пандемиядан кейінгі қалпына келтіру және одан әрі дамыту күтілуде. Бұл жаппай вакцинация процесінің басталуымен, сауда шектеулерін біртіндеп алып тастаумен, әлемдегі инфляциялық процестерді жеделдетумен, Қытай экономикасы мен басқа да негізгі сауда серіктестерінің тез қалпына келуімен, сондай-ақ шикізаттың әлемдік бағасының тұрақтануымен байланысты.

- Қазақстанның тауар айналымы 2021 жылғы қаңтар-ақпанда шамамен 11,8 млрд USD құрады, бұл 2020 жылғы ұқсас кезеңдегі көрсеткіштерден 17,4% - ға артта қалып отыр (14,3 млрд USD). Сыртқы сауда көрсеткіштерінің құлдырауы бірінші кезекте қазақстандық мұнай экспортының құндық мәнде 40,8% - ға (5,7-ден 3,4 млрд USD-ға дейін) және тонналық мәнде 13,2% - ға (12,1-ден 10,5 млн тоннаға дейін) азаюына байланысты, бұған мұнайға әлемдік бағаның төмендеуі және ОПЭК+ өндіру келісімі шеңберінде елдің міндеттемелері әсер етті әлемдегі мұнайға сұраныс пен ұсыныс теңгерімінің бұзылуы жағдайында.
- Мұнай түсімінің төмендеуі Қазақстан экспорты көрсеткіштерінің нашарлауына алып келді. Мәселен, 2021 жылғы қаңтар-ақпанда Қазақстанның жиынтық экспорты 25,2% - ға-9,4-тен 7,0 млрд USD-ге дейін төмендеді.

Елдер бойынша 2016-2020 жж. экспорт көлемі, млн. АҚШ доллары

Елдің атауы	2016	2017	2018	2019	2020
Барлығы	**36 736,9**	**48 503,3**	**61 111,2**	**58 065,6**	**47 540,8**
ТМД елдері	6 327,6	8 298,9	9 568,3	10 109,5	9 151,3
ЕАЭО елдері	3 930,2	5 262,5	6 046,7	6 406,2	5 671,9
Армения	0,6	5,6	4,9	4,4	6,4
Беларусь	47,2	101,2	105,1	106,8	77,3
Қырғызстан	437,2	516,7	656,9	624,1	581,0
Ресей	3 445,2	4 639,0	5 279,8	5 670,9	5 007,1
ЕАЭО елдеріне жатпайтын	2 397,4	3 036,4	3 521,6	3 703,3	3 479,4
Әзербайжан	106,4	105,9	175,1	152,9	84,1
Молдова	18,1	29,0	35,6	28,9	63,0
Тәжікстан	371,9	458,6	524,0	653,1	693,3
Туркменстан	69,1	55,5	86,7	116,1	76,6
Өзбекстан	925,2	1 249,2	1 639,7	1 996,6	2 137,7
Украина	906,7	1 138,2	1 060,5	755,6	424,7
Әлемнің басқа елдері	30 409,3	40 204,4	51 542,9	47 956,1	38 389,5
Еуропа	21 147,3	27 388,8	33 943,4	27 545,1	19 919,2
ЕО елдері	18 680,1	24 276,4	31 023,8	24 834,7	18 341,5
Австрия	46,5	3,4	5,8	3,5	3,2
Бельгия	137,0	158,1	300,9	206,1	217,6
Болгария	87,5	204,0	183,4	285,1	207,5

Елдер бойынша 2016-2020 жж. импорт көлемі, млн. АҚШ доллары

Елдің атауы	2016	2017	2018	2019	2020
Барлығы	25 376,7	29 599,6	33 658,5	39 709,3	38 929,0
ТМД елдері	11 363,6	14 132,0	16 033,9	17 264,8	16 049,0
ЕАЭО елдері	9 863,5	12 518,2	14 097,4	15 297,5	14 708,5
Армения	4,8	5,0	9,0	7,1	7,8
Беларусь	339,0	531,7	607,3	662,6	664,9
Қырғызстан	231,4	248,5	243,6	315,7	267,6
Ресей	9 288,3	11 733,0	13 237,5	14 312,1	13 768,2
ЕАЭО елдеріне жатпайтын	1 500,1	1 613,8	1 936,5	1 967,3	1 340,5
Әзербайжан	30,2	33,8	46,2	20,4	25,0
Молдова	13,7	14,3	17,2	9,2	12,8
Тәжікстан	218,4	323,1	317,9	109,7	98,1
Туркменстан	214,4	44,2	11,4	29,8	51,4
Өзбекстан	587,8	736,2	1 155,3	1 418,6	793,0
Украина	435,6	462,2	388,4	379,6	360,1
Әлемнің басқа елдері	14 013,1	15 467,6	17 624,6	22 444,5	22 880,1
Европа	5 887,4	5 975,9	6 902,9	6 938,3	6 819,8
ЕО елдері	5 692,0	5 739,4	6 645,5	6 693,3	6 522,2
Австрия	149,8	153,3	172,2	178,3	159,1
Бельгия	163,2	128,5	153,9	141,1	104,4
Болгария	22,2	37,3	29,7	48,8	38,6

ДСҰ-ға кірігу жағдайында мынадай негізгі бағыттар бойынша Қазақстанның ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ нарықтарын дамыту стратегиясын әзірлеу қажет:

- қызметтер саудасын реттеу жөніндегі ішкі нормативтік-заңнамалық базаны құру;
- отандық қызмет көрсету секторларының әлеуетін кеңейту және бәсекеге қабілеттілігін арттыру;
- адами ресурстарды дамыту және техникалық әлеуетті арттыру;
- қызмет көрсету нысандарын жетілдіру (телекоммуникациялық инфрақұрылым, трансшекаралық сауда);
- қызметтер экспортының ұлттық стратегиясын әзірлеу.

Жалпы, жан басына шаққанда есептелген Қазақстанның экспорттық әлеуеті ЕурАзЭҚ-қа мүше елдердің осыған ұқсас параметрінен айтарлықтай асып түседі. Алайда, жан басына шаққандағы экспорт көрсеткіші бойынша біздің еліміз Еуроаймақ елдерінің ұқсас орташа көрсеткішінен айтарлықтай артта қалып отыр. Егер экспорт құрылымы өңдеуші өнеркәсіп өнімінің, қосымша құнның жоғары үлесі бар дайын ауыл шаруашылығы және азық-түлік өнімдерінің үлесін арттыру жағына қарай ұлғайтылмаса, онда елдің экспорттық секторының бәсекеге қабілеттілігінің перспективалары күмәнді болып көрінеді. Бұл жалпы ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігіне теріс әсер етеді. Қазақстанның экспорттық әлеуетінің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың негізгі бағыттарын айқындау үшін Ұлттық экспорттық бағдарлама әзірлеу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Пугачев В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию - М., 2012.
2. Политология: /Н.И. Азаров, Г.С. Адрияш, Т.В. Бакулина и др.; Под ред. Б. И. Кретова. - М.: Высшая школа, 2021.
3. Kazakhstan's WTO Accession Providing a Gateway to the World. http://www.edgekz.com
4. Плюсы и минусы вступления РК в ВТО.http://www.group-global.org
5. Сергеев Ф. Что произойдет после того, как Казахстан вступит в ВТО? http://kazakh-zerno.kz
6. Чем Казахстану грозит ВТО? http://kapital.kz
7. «Негативные последствия вступления в ВТО заметны и бесспорны» http://wto-inform.ru
8. Жуковский В. "Последствия ВТО - кризис в промышленности, усиление деиндустриализации и раскручивание маховика инфляции« http://wto-inform.ru
9. https://stat.gov.kz/

НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА РАҚМЕТ!